

Haasteena hahmotusvaikeudet

Mitä yhteistä on kartan lukemisella, kirjahyllyn kokoamisella, lukujonotaidoilla ja sillä, löytääkö autonsa isolta parkkipaikalta? Niissä kaikissa tarvitsemme hahmottamista.

Näönvaraisella ja tilallisella hahmottamisella tarkoitetaan sitä, millä tavalla havaintomme muuttuvat tiedoksi aivoissa. Ei siis riitä, että näkee kartan tarkasti tai kaikki kirjahyllyn osat ovat koossa ja ohje edessä. Eri aistien kautta välittyvän informaation tulee vielä muuttua tiedoksi, jonka ymmärrämme ja jota osaamme tulkita.

Hahmotusvaikeuksista on alettu puhua viime vuosina enemmän, mutta monia edelleen mietityttää, mitä ne ovat, millä tavalla ne näkyvät ja mitä pitäisi tehdä, jos oman lapsen kohdalla herää epäily hahmotusvaikeuksista.

– Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä vaikeampaa on tietää, onko lapsella hahmotusvaikeuksia, **Suvi Ylönen** Niilo Mäki Insituutista kertoo.

– Lapsella vaikeudet näkyvät usein niin, että lapsi karttaa ja välttelee niitä tehtäviä, joissa tarvitaan sellaista hahmottamista, joka on

itselle vaikeaa. Tämä voi tarkoittaa, että lapsi ei tykkää palapeleistä, on haluton liikkumaan vieraammassa leikkipuistossa ilman äitiä tai isää tai pitää legoja ihan tyhminä.

Pienillä lapsilla hahmotusvaikeudet saattavat näyttäytyä myös esimerkiksi hankaluuksina pukeutumisessa tai siirtymissä tai tietynlaisien leikkien karttamisena. Pieniltä lapsilta ei yleensä myöskään oleta kykyä liikkua itsenäisesti tai hahmottaa ympäristöä, vaan heitä pikemminkin kuljetetaan mukana. Vaatimukset erilaisten hahmottamista vaativien taitojen suhteen kasvavat samaa tahtia lapsen kanssa.

Koulussa hahmotusvaikeudet saattavat näyttäytyä oppimisvaikeuksina.

– Tyypillistä ovat hankaluudet etenkin matematiikassa, mutta sen lisäksi esimerkiksi käsityöt ja liikunta saattavat olla haasteellisia. Mitä isommista haasteista on kyse, sitä todennäköisemmin ne näkyvät myös muissa hahmottamista vaativissa aineissa, kuten vaikkapa historiassa, maantiedossa tai musiikissa, projektitutkijana toimiva **Suvi Ylönen** kertoo.

Kuntoutusta ja tietoa

Hahmotushäiriöistä kärsii noin 3–6 prosenttia ikäluokasta, mikä tarkoittaa käytännössä yhtä lasta jokaisessa koululuokassa. Sen lisäksi tätä useammalla on hahmotusvaikeuksia, jolloin haasteet ovat lievempiä.

– Hahmotusvaikeuksia on olemassa erityyppisiä, **Suvi Ylönen** kertoo.

– Hahmotusvaikeudet voivat olla kapea-alaisia, vain tiettyihin taitoihin rajautuvia tai sitten laaja-alaisempia. Lisäksi se, kuinka paljon ja missä kaikessa niistä on haittaa elämässä, vaihtelee. Siksi hahmotusvaikeuksien tunnistaminen on joskus haastavaa. Ulospäin saattaa näyttää, että lapsi on haluton tai lapsen haasteet tulkitaan käyttäytymisongelmiksi.

Niilo Mäki Instituutin Hahmotamisen kuntoutus -hankkeessa tutkitaan hahmotushäiriöitä ja kehitetään niihin kuntouttavaa peliä, jota voi pelata tietokoneella tai tabletilla. Tavoitteena on, että viimeistään vuoden 2017 lopussa saadaan ilmainen verkkopeli kaikkien käyttöön. Kuntouttavan pelin lisäksi tekeillä on tietopalvelu hahmotusvaikeuksista.

– Tietopalvelun on tarkoitus palvella perheitä, joissa lapsilla on hahmotusvaikeuksia sekä niitä ammattilaisia, jotka toimivat lasten ja perheiden kanssa. Haluamme lisätä tietoisuutta hahmotusvaikeuksista, jotta ne tunnistettaisiin nykyistä nopeammin ja ymmärrettäisiin, miten ne vaikuttavat arkeen, **Suvi Ylönen** kertoo.

Haasteet arjen taidoissa

Hahmotusvaikeudet eivät rajoitu vain kouluaikaan. Ne saattavat aiheuttaa hankaluuksia monissa niin sanotuissa arjen taidoissa, joiden hallitsemista pidämme hyvinkin itsestään selvänä.

– Kaupassa käynti, julkisilla kulkuvälineillä liikkuminen tai ajokortin

Koulussa hahmotusvaikeudet saattavat näyttäytyä oppimisvaikeuksina.

hankkiminen voivat olla haasteellisia tai jopa mahdottomia tehtäviä.

Koska monella hahmotusvaikeuksista kärsineellä ei ole ollut tietoa omien haasteiden syistä, ei olekaan ihme, että varsinkin vanhemman ikäpolven ihmiset ovat kokeneet olevansa jollakin tavalla vääränlaisia tai outoja.

– Monet ovat pitäneet itseään tyhmänä tai laiskana ja kokeneet suurena helpotuksena sen, kun ovat saaneet tietää, että kyse onkin hahmotusvaikeuksista, **Suvi Ylönen** kertoo.

– Tavallaan niille omille haasteille on löytynyt nimilappu eikä kyse olekaan omasta saamattomuudesta. Oma toiveeni onkin, että jatkossa ne lapset, joilla on pulmaa hahmottamisessa, tunnistetaan ja heitä osataan tukea ja kuntouttaa. Monelle olisi varmasti apua myös siitä, että heidän itsetuntoaan tuettaisiin ja opeteltaisiin yhdessä lapsen kannalta tärkeiden arjen taitojen hallintaa.

Kielihäiriö ja hahmotusvaikeudet

Hahmotushäiriöitä on alettu tutkia niin maailmalla kuin Suomessakin, mutta silti on paljon asioita, joita emme vielä tiedä ja joihin emme osaa vastata. Esimerkiksi se, mihin muihin haasteisiin hahmotusvaikeudet saattavat liittyä ja millä tavalla päällekkäin olevat vaikeudet näyttäytyvät, on arvioiden varassa.

Kuvat Shutterstock

Hahmottamisen kuntoutus-hankkeen yhteistyökumppaneista esimerkiksi Aivoliitto, CP-liitto, Erilaiset oppijat ja ADHD-liitto tunnistavat ilmiön näkymisen kentällä.

– Monelle hahmotusvaikeukselle kieli saattaa olla hyvinkin vahva kompensatiokäyttö ja kielellistäminen toimii kuvien parempana apuvälineenä. Miten sitten on sellaisten lasten kohdalla, joilla on samaan aikaan haasteita sekä kielen että hahmottamisen kanssa, **Suvi Ylönen** pohtii.

Hahmottamisen kuntoutus-hankkeessa kerätään isoa kokemusasiatuntija-aineistoa, jossa tärkeää ovat arjen kokemukset hahmotusvaikeuksista.

– Olemme saaneet paljon kertomuksia hahmotusvaikeuksista, mutta toistaiseksi emme ole saaneet yhtään kirjoitusta tilanteesta, jossa lapsella tai itsellä on haasteita sekä kielen

että hahmottamisen kanssa. Osittain tämä saattaa johtua siitä, että toivomme kirjoituksia aiheesta. Mutta esimerkiksi vanhemmat voisivat kertoa oman kokemuksensa lapsensa haasteista, jolloin kirjoittaminen ei muodostu niin suureksi esteeksi, **Suvi Ylönen** miettii.

– Omasta mielestäni olisi äärimmäisen tärkeää saada mahdollisimman monipuolinen ja todennäköinen kuva tästä ilmiöstä. Toivoisinkin, että aineistossa näyttäytyisi hahmotusvaikeuksien yhteydet myös kielelliseen erityisvaikeuteen. Muuten ilmiöstä saattaa muodostua liian yksipuolinen kuva. Tästä olisi myös apua niille lapsille, joilla on kielellinen erityisvaikeus sekä heidän vanhemmilleen.

Kirjoita kokemuksistasi

Niilo Mäki Instituutin Hahmotuksen kuntoutus -hanke kerää aineistoa hahmotusvaikeuksista.

Lähetä vapaamuotoinen kirjoitus, jossa kuvaat hahmotusvaikeuksia ja niiden näkymistä arjessa, vapaa-ajalla, koulussa/opinnoissa/työelämässä ja sosiaalisissa suhteissa.

Kirjoituksia voi lähettää heinäkuun loppuun asti osoitteeseen suvi.ylonen@nmi.fi. Lisätietoja ja tarkemmat ohjeet löytyvät osoitteesta haku.fi/tutkimus.